

Kỷ niệm với Giáo sư Nguyễn Độ

Đàn Thanh Liêm

Tôi theo học ở Đại học Luật khoa Saigon khóa 1955-58, đó là khóa đầu tiên của Trường Luật mà vừa mới được người Pháp trao lại cho Chính phủ Việt nam. Vị Khoa trưởng tiên khởi kể từ niên khóa 1955-56 là Giáo sư Vũ Văn Mẫu, lúc đó còn kiêm nhiệm thêm chức vụ Bộ trưởng Ngoại giao thời chế độ Đệ nhất Cộng hòa nữa. Qua năm sau, tôi lên học năm thứ hai Ban Cử nhân Luật và được học với Giáo sư Nguyễn Độ trong hai môn, đó là môn Luật Hành chánh và môn Hình luật Tổng quát.

Giáo sư Độ người vừa tầm thước, lúc đó vào cỡ tuổi 35-37, nhưng ăn vận trẻ trung, mái tóc luôn chải ép gọn, với cặp kính trắng khá thanh nhã làm toát lên sự thông minh trí thức. Hồi đó giáo sư vẫn còn độc thân và được các sinh viên xầm xì là ông có lối sinh hoạt hồn nhiên, vui sống như cái thời ông còn theo học ở bên Pháp ngày trước. Ông hay đậu chiếc xe hơi Volkswagen xinh xắn tại sân trường.

Bài giảng của giáo sư nặng nhiều về lý thuyết và kèm theo các chi tiết minh họa thực tế, nên nhiều sinh viên miền Nam mà theo học theo chương trình Pháp ở bậc trung học, thì phải dày công theo dõi lắm mới có thể nắm bắt hết ý nghĩa được. Có bạn nói là cours này “rối mù quá” (touffu). Nhưng mà nếu sinh viên chịu khó tra cứu thêm ở các sách báo khác ở thư viện của trường, mà hồi đó phần lớn là tài liệu bằng tiếng Pháp, thì sẽ thấy được là các bài giảng của giáo sư đã được soạn thảo rất công phu với đầy đủ chi tiết cả về lý thuyết lẫn về thực hành. Một số sinh viên học toàn thời gian (full time student) như các bạn Nguyễn Đình Thảng, Cao Huy Thuận và tôi, thì hay rủ nhau vào thư viện của trường để tìm kiếm sách báo đọc thêm. Và chúng tôi tìm được vài bài ký tên “Nguyễn Độ” được đăng trong tập san “Repertoire Dalloz” là loại ấn phẩm về luật pháp từ lâu vẫn có uy tín của nước Pháp. Có thể nói ít có giáo sư ở trường Luật Saigon thời đó mà lại có bài phân tích, phê bình luật học được chọn đăng nơi tập san uy tín như vậy.

Tôi vẫn còn nhớ hồi đó vì cơ sở của trường trên đường Duy Tân còn thiếu phòng ốc, nên chúng tôi hay phải qua học nhờ bên cơ sở của Viện Đại học Saigon trên đường Trần quý Cáp. Và mấy lần sau lớp giảng, tôi có thắc mắc phải đến hỏi giáo sư Độ để nhờ giáo sư giảng nghĩa thêm cho. Mà lần nào tôi thấy giáo sư cũng đều vui vẻ chỉ dẫn thêm cho sinh viên; đôi khi cuộc trao đổi có thể kéo dài đến 10-15 phút, mà giáo sư không hề tỏ ý là bị sinh

viên làm phiên hà chi cả. Thành ra, riêng về bản thân mình, tôi luôn có ấn tượng tốt đẹp với giáo sư Nguyễn Độ, ngay từ cái ngày mới được thụ giáo với ông vào năm 1956-57 lúc đó.

Sau khi tốt nghiệp ra trường mấy năm, tôi lại có duyên được làm việc chung với giáo sư Độ nữa. Thật là một dịp may mắn hy hữu cho tôi. Sự việc như sau : Năm 1961, sau khi tu nghiệp tại Quốc hội Hoa kỳ về, thì tôi được cơ quan cử tôi đến làm nhiệm vụ thư ký cho giáo sư Nguyễn Độ trong việc soạn Bản Dự thảo Bộ Hình Luật cho Ủy Ban Tư Pháp Định chế của Quốc Hội, mà lúc đó do Dân biểu Lại Tư làm Chủ tịch. Tôi đến gặp giáo sư tại tư gia nơi cư xá giáo chức Đại học trên đường Duy Tân gần với đường Hiền Vương. Cách xa mấy năm, nay thầy trò lại gặp nhau, tôi thật vui mừng. Giáo sư nói với tôi : “Ông cứ việc nghỉ buổi chiều, đến tối cỡ 6.00 - 6.30 sau khi cơm nước xong, thì chúng mình sẽ cùng nhau làm việc. Vào buổi tối trời mát, thì làm việc mới thoải mái được...”

Khi bắt tay vào làm việc, thì giáo sư căn dặn tôi đại khái như sau : “Tôi nhận làm việc này là do lời yêu cầu của ông Dân biểu Lại Tư cũng là bạn bè quen biết từ lâu trong giới luật gia. Nhưng tôi đã ra điều kiện với ông Lại Tư rằng : tôi sẽ không ra trước Quốc hội để mà phải trả lời những “questions idiotes” của mấy ông Dân biểu đâu. Vì thế, cho nên ông chịu khó ghi chép cẩn thận về những điều tôi nói ở đây, để rồi sau này chính ông sẽ giải thích cho các ông Dân biểu. Chứ riêng phần tôi, thì tôi chỉ là một người cố vấn cho Ủy ban Tư pháp Định chế của ông Lại Tư mà thôi, tôi không nhận việc phải trả lời thắc mắc của mấy ông Dân biểu đâu. Xin ghi rõ về điều kiện tôi đã thỏa thuận với ông Lại Tư là như thế đó...” Càng làm việc gần với giáo sư Độ, tôi càng thấy rõ được sự uyên bác của ông về mặt luật học. Và tôi càng cảm mến phong cách lịch sự tinh tế của ông nữa.

Công việc tôi làm thư ký với giáo sư Độ chưa hoàn tất, thì vào đầu năm 1962, tôi phải đi trình diện khóa 13 Trường Sĩ quan Trừ bị Thủ Đức. Và cũng vì năm 1963, chế độ Đệ nhất Cộng hòa bị giải thể sau cuộc chính biến 1/11, thì Quốc hội cũng bị giải tán, nên bản dự thảo này cũng đã không thể nào được đưa ra thảo luận và biểu quyết tại Quốc hội để có thể trở thành một đạo luật nữa.

Hồi làm sĩ quan trong Phòng Pháp chế & Tổ tụng của Bộ Quốc phòng năm 1963-65, tôi còn hay được theo dõi các bài kết luận của giáo sư trong tư cách là Cố vấn của Tham chánh viện trong hệ thống Tòa án Hành chánh dưới thời Việt nam Cộng hòa nữa. Tôi luôn đánh giá cao cái lối lập luận rất chặt chẽ vững vàng của vị luật gia có tên tuổi lớn trong lãnh vực luật Hành chánh ở Việt nam hồi đó.

Sau đó, lâu lâu tôi vẫn đến nhà thăm giáo sư, và lúc nào tôi cũng được ông và bà xã tiếp đón niềm nở, quý mến trân trọng. Nhất là sau năm 1975, thì

giáo sư lại càng rảnh rỗi hơn. Ông được bố trí dạy môn Pháp văn cho sinh viên, thì ông chẳng cần phải mất thời giờ soạn bài vở gì cả. Giáo sư kể nhiều chuyện ở ngoài Bắc, vì các ông Nguyễn Cơ Thạch, Phan Hiền lúc đó là cấp thứ trưởng ở Hanoi thì đều là bạn học chung ở bậc trung học từ hồi trước năm 1945. Lại nữa bà Nguyễn Cơ Thạch còn là cousin với bà Nguyễn Độ, nên mối liên hệ lại càng khăng khít giữa hai gia đình.

Kết cục là gia đình giáo sư Độ đã được đi định cư bên nước Pháp khá sớm, không bao lâu sau khi giáo sư Vũ Quốc Thúc cũng được bảo lãnh sang Pháp. Sau khi giáo sư đi qua Pháp rồi, tôi vẫn lại có duyên với căn nhà cũ của ông tại đường Duy Tân, vì căn nhà sau đó lại được cấp phát cho Bác sĩ Ngô Tôn Liên là bạn cùng ở Đại học xá Minh Mạng với tôi hồi năm 1955-56. Con gái của Liên lại là bạn học chung với con gái của tôi ở trường trung học Minh Khai nữa. Thành ra mỗi lần đến chơi với Bác sĩ Liên, thì tôi lại nhớ đến giáo sư Nguyễn Độ ngay tại căn nhà, mà từ mấy chục năm xưa tôi đã sát cánh làm việc với giáo sư.

Nay giáo sư từ già cõi đời ở bên Pháp đã mấy năm rồi, nhưng đối với tôi thì giáo sư Nguyễn Độ luôn để lại trong tôi một hình ảnh trong sáng của một người trí thức, của một vị luật gia rất tận tâm với chức nghiệp và của một vị thầy có một sở học thật vững chắc hồi giữa thế kỷ XX ở miền Nam Việt nam.

Tôi xin viết những dòng chữ này để ghi lại một ít kỷ niệm thân thiết riêng tư của tôi với vị giáo sư khả kính và khả ái, mà tôi có duyên được gần gũi thân thương khởi đầu cách nay đã trên 50 năm rồi. Xin cầu chúc giáo sư luôn thanh thản nơi cõi Vĩnh Hằng.

California Tháng Bảy 2009
Đoàn Thanh Liêm